

ნატო სპინაძე

**ნიკო ლორთქიფანიძის ესთეტიკური მრწამსი.
მხატვრული მანერა. ენა. სტილი**

ფერწერასთან შეხამებული ბგერწერის თავისებური მოდელი, რომელიც მუსიკით გამოწვეული ემოციის ტოლფასოვანია – ასეთია მწერლის ესთეტიკური მრწამსი. ნიკო ლორთქიფანიძის ეს რწმენა კონდენსირებულადაა ჩამოყალიბებული იმ ეპიგრაფში, რომელიც მან წარუძღვარა მინიატურათა ციკლს საერთო სათაურით "სულიერი განწყობილებანი" (1914): "უმთავრეს მიზნად მქონდა მკითხველში ერთგვარი სულიერი განწყობილება გამომეწვია - სიტყვის საშუალებით მუსიკის საწადელი მიმედნია. ქართულ მწერლობაში იშვიათია ასეთი ცდა. შეცდომა და უხერხულობაც ამიტომ მრავალი იქნება".

ნ. ლორთქიფანიძის თითქმის ყველა ნოველას საკუთარი ინტონაცია აქვს. ინტონაციური სიმდიდრე, რომელიც კვლავ ნაწარმოების ფერადონებისკენ არის მიმართული, ქმნის განწყობილებათა დაუსრულებლად ცვალებად გამას. ეს გამა ხან აღმავალია, აქტიურად მჟღერი, ხან უნაზესი სევდით მოცული, ან ჩუმი, ნაწყვეტ-ნაწყვეტი, გრძობის გამომხატველი სასვენი ნიშნებით აღნიშნული. ყოველი ინტონაცია საშუალებას იძლევა დაისვენოს მასზე მკითხველმა. ყოველ გადასვლას ინტონაციის ერთი კილოდან მეორეზე სიმჭევრე შეაქვს ნაწარმოებში და აზღვევს მას მონოტონურობისაგან. ნ. ლორთქიფანიძე ძლიერი ინტონაციების გარეშე არ წერს, არ მეტყველებს. მათი სიმრავლე შეიძლება შევადაროთ მზოლოდ იმპრესიონისტულ, წერტილებისაგან შემდგარ სურათს. შეიძლება ითქვას, მწერლის ზოგიერთი ნოველა პუანტელისტური რიგის ნაწარმოებია.

ნ. ლორთქიფანიძეს ძალზე ეხერხება დიალოგების აგება. ამაში, ერთი მხრივ, მას ეხმარება დიალოგის დანიშნულების სრულყოფილი ცოდნა პროზაში, მეორე მხრივ, ნ. ლორთქიფანიძისათვის, როგორც გარკვეული მანერის მქონე მწერლისათვის, ეს შედარებით იოლად დასაუფლებელ სფეროს წარმოადგენდა. დიალოგის გამართვის მხრივ იგი დიდი მასშტაბის კლასიკოსთა გვერდით შეიძლება დავაყენოთ.

"ტყვედყოფილის დაბრუნებაში" ვკითხულობთ:

"ქობის კარი ჭრილით გაიღო და გაისმა:

- ლეკურა, რა ამბავია, რას უყეფ?

ამ ძახილზე ძალღი გაიქცა. ისევ შემობრუნდა, თითქოს კარში გამოსულ ქალს ჭიშკრისაკენ იწვევსო.

- ისევ ის მგლის არჩივი მაჩვი შემოიპარა უსათუოდ, - წყვეა-კრულვით წაიბუტბუტა ქალმა და ძალღს გაჰყვა.

- უიმე! ეს ვინაა?

- მე ვარ, დედა, - სიკო!

- უი, შენი ჭირი კი შემეყაროს! – და ქალი ჩაეხვია შვილს.

- მართა, მართა! – გასძახა ქალმა.

ქობის კარი ისევ ჭრილით გაიღო.

- გამვიქეცი, ქალო, სიკო მოსულა!..

- უიმე! ამას რას ვხედავ, ბატონო... – მეტი ვერაფერი სთქვა ქალმა და არ იცოდა, როგორ მოხვეოდა, სად ეკოცნა...

მთვარე გამოცურდა ღრუბლებიდან და ეზო გაანათა.

- ჩემი წინოია სადაა? – იკითხა სიკომ.

- ძინავს... – და მართას უნდოდა გასაღვიძებლად წასულიყო; სიკომ

შეაჩერა:

- იძინოს! ცოდვას გოგო! მოვესწრები მის ნახვას... აწი ხომ არსად წავალ".

ნ. ლორთქიფანიძის ყოველი ფრაზა მეტად მეტყველია, მგრძნობიარეა, ცოცხალი. იგი არსად არ იძლევა ვრცელ განმარტებებს, სართულებიან აღწერილობებს. ყოველი წინადადება მის ნაწარმოებში სიახლის შემცველია. მას ხშირად არ ყოფნის მოთმინება, რომ მთლიანი ფრაზა შექმნას, მრავალ სიტყვას ანდოს ის, რაც მას სურდა ეთქვა. მისი მოთხრობათა აბზაცები თხელია, ადვილად დასაძლევია, იმიტომ რომ აბზაცის მაგიერ იგი ერთ წინადადებას ხმარობს.

"ფარდის აწევამ დაიგვიანა, მაგრამ საზოგადოებას მოუთმენლობა არ ემჩნეოდა.

კნეინა გაქრა. – "უიალქნოდ".

ხშირად წინადადებას იგი არჩევს ერთ მოკლე შესიტყვებას. ნ. ლორთქიფანიძის ემოციურად ყველაზე დატვირთულ ნაწარმოებში გვხვდება ერთსიტყვიანი აბზაცებიც. ზოგან ერთი სიტყვაც არ არის და გვხვდება მრავალწერტილი, ხან კითხვის ნიშანი, რაც წერის იმპრესიონისტულ მანერაზე მიგვიბრუნებს, მაგრამ თუკი ასეთი მანერა ნამდვილად იმპრესიონისტულია, ბაზისი ამ მოთხრობებში მაინც წმინდა რეალისტური ხდება.

წერილის უშუალობა, მისი მეტყველი ენა, სტილის მხატვრულობა ერთგვარად ვლინდება ნაწარმოებთა დაწყების თავისებურებებში. ზოგი მათგანის დასაწყისი მყისვე აღჭურვილია ღრმა ფსიქოლოგიზმით, ზოგი დაწყება კინემატოგრაფიული სიცხადით ვითარდება.

პირველი ლირიკული (ხშირად სენტიმენტალური) ფრაზა ხანდახან განსაზღვრავს, ერთგვარად ტონს აძლევს, მთელი მოთხრობის ლირიკულ (ან სენტიმენტალურ) განწყობილებას.

არცთუ ისე იშვიათად მწერალი ნაწარმოების პირველ წინადადებაში მთელი ნაწარმოების საზრდო ესენციას ათავსებს. დასაწყისი ხშირად ხდება ნაწარმოების კეთილხმოვან მჟღერ კამერტონად: "შეუგნებლად დაერიდა ბავშვების სივილს – გამოვიდა ქობიდან, გაიარა ეზო, უგზო-უკვლოდ მიდიოდა" – ამგვარად იწყება "ტრაგედია უგმიროდ". ცხადია, ამ მოთხრობის ძირითადი ამბის შემდგომი განვითარება პირველსავე სტრიქონებში აქვს ავტორს მოცემული. "მოკვდა. მის ნაზ ხელს არ გაუსწორებია სასთუმალი. იღუმალის მწუხარებით არ შემოუხედავს ოთახში სატრფოს თვალებს. ნაცნობებს არ მოუკითხავთ". ამგვარია პირველი სტრიქონები მოთხრობისა "გული". იგი სულ ოცდაოთხი არასრული სტრიქონისაგან შედგება, მაგრამ ალბათ იშვიათად იწერება ხოლმე ასეთი პატრიოტული სიმწველით აღნიშნული ნაწარმოები.

ნ. ლორთქიფანიძის მხატვრული სტილისათვის დამახასიათებელია ასეთი თვისებაც – მის მინიატურათა უმრავლესობას ამშვენებენ მინაწერები, რომლებიც თითქოს ერთგვარ ექსკურსს უკეთებენ მკითხველს ნაწარმოების შინაარსში უკეთ ჩასაწვდომად. ამას ამჩნევდა ს. ჩიქოვანის მკაფიო თვალი: "ისინი ქმნიან ნაწარმოების შინაგან სამყაროში შესასვლელად საჭირო სულიერ მდგომარეობას" (ს. ჩიქოვანი, გვ. 105). მაგალითად, მინიატურათა ციკლს – "პანაშვილი" –

აწერია: " ვუძღვნი მას, ვისაც უკანასკნელი პატივი ვერ ვეცი, ერთი მუჟა მიწა ვერ მივაყარე", ხოლო მინიატურას "მრცხვენი" ეპიგრაფად ამშვენებს მიქელანჯელოს უკვე დამოწმებული სიტყვები: "ტკბილია ძირი, უტკბესია გაქვავება ჯამსა საძრახსა და სახელის გატეხისას არაფერი დავინახო, არაფერი ვიგრძნო – აი, ჩემი ნეტარება, მაშ, ნუ მალვიძებ, წყნარად ილაპარაკე".

ნ. ლორთქიფანიძის სტილისათვის დამახასიათებელი იყო დიდი სიძუნწე სიტყვიერი მასალისა, მოკვეთილი სტილი. "გაქიანურებული სიტყვათა ფრქვევა", როგორც თვითონ ამბობდა, მას ჭირივით სძულდა. ის იყო თავისებური ხარკის გადახდა 900-იან წლებში მხატვრულ ლიტერატურაში დანერგილი იმპრესიონისტული სტილისათვის. როგორც ცნობილია, 900-იანი წლებიდან მოყოლებული, ვიდრე მეოცე საუკუნის 20-იან წლებამდის, ჩვენს მწერლობაში ძლიერად აღორძინდა შეკუმშული თქმებისა და ფრაზების მცირე ფორმის მოთხრობები, მაგრამ აქ ჩვენ არ უნდა ავურიოთ რევოლუციის წლებში გამოყენებული ეს მსხვილი, მცირე ფორმიანი ლირიკული პროზის ნიმუშები დეკადანტურ მინიატურებთან. ამ შემთხვევაში ნ. ლორთქიფანიძე ერთგვარი შემაკავშირებელი ხიდი იყო იმპრესიონისტული და ქართული რეალისტური მცირეფორმიანი პროზაული ჟანრისა. იგი, ერთი მხრივ, არაგვისპირელისა და ი. ევდოშვილის მსგავსად, მიმართავდა მოთხრობების მცირე ფორმას – ესკიზს, სურათს, მინიატურას, მეორე მხრივ, ვ. ბარნოვის მსგავსად, იყენებს რიტმულ პროზას, მეტწილად გალექსილი ფორმით, ოღონდ, არქაიზმებისაგან თავისუფალს. აი, თუნდაც მისი ერთი მაგალითი: "გულის იარებს რომ ხელსა ჰკრავ, პირში რომ მეტყვი კითხვასა მწარეს, მუდამ რომ სიცილს ცრემლად მიქცევ და რომ დასცინი ჩემს აღმაფრენას. ტყუილად თვალთმაქცობ – სწორედ მით გამჩნევ, რომ ჩემთან სტირი ჩემსა სატირალს, რომ ჩემთან გინდა სიმღერა ტკბილი, რომ ჩემგან ელი ბედნიერებას. ხასიათს იცვლი... განა ბავშვი ვარ, ვერ შეგამჩნიო ამპარტავანი, თუ რისთვის სხვებთან ია ხარ ნაზი, ჩემთან კი ეკლით მოცული ვარდი.

და ნუ მომესწროს, რომ შეგეცვალოს ეს მკაცრი ქცევა, ტკბილ საუბრადო. ო, ღმერთმა ნუ ქნას, რომ მხოლოდ სიტყვას, რასაც შენ იგრძნობ, თლათ დაეხატოს".

მოთხრობაში ჩართული ეს ტექსტი ძალიან უახლოვდება ლექსს, მაგრამ ნ. ლორთქიფანიძის წერის იმპრესიონისტული მანერა მელანქოლია, როგორც თვითონვე წერს, იმ სიუჟეტურ თავისებურებაში, რომელსაც იგი იყენებდა კლასიკურ სიუჟეტიანი ნაწარმოებისაგან განსხვავებით, შთაბეჭდილებათა წუთიერი მომენტების აღწერით, რასაც ერთგვარად დაუმთავრებელი ხასიათი ჰქონდა. ნ. ლორთქიფანიძემ თავისებურად მოარიგა იმპრესიონისტული ლაკონიზმი რეალისტური მინიატურების ჟანრთან.

განწყობილების შესაქმნელად მწერალი მრავალ ხერხს იყენებდა. მკითხველის სულში გრძობის პირველი იმპულსი სათაურს აქვს, თავისებურ განცდას აღუძრავს მას. "უილქნოს", "პანაშვიდი", "სულიერი განწყობილებანი", "სევდიანი ნახატები", "მგლოვიარე გულითა", "საშინელი მდგომარეობა" და სხვა ჩამოთვლისთანავე კმნიან იმ სულიერ ატმოსფეროს, რომლითაც გაელენთილი იყო მწერლის ადრეული შემოქმედება, მაგრამ ნაწარმოების განწყობილების შესაგრძობად მხოლოდ სათაურიდან მიღებული შთაბეჭდილება არაა საკმარისი. საჭიროა ნოველის თუ ესკიზის წაკითხვამდე ჩადგე იმ სულიერ მდგომარეობაში, რომელიც მწერალს ჰქონდა ნაწარმოების შექმნისას. მათ გასაგებად ცივი გონება არ გამოდგება. მათს ასათვისებლად იმდენად ცხოვრებისა და

ლიტერატურის თეორიის ცოდნა არ არის საჭირო, რამდენადაც უნარი – შეერწყა სხვა ადამიანს, ჩაიყენო თავი იმავე ვითარებაში, რომელშიც შემოქმედი იყო. მაშინ გასაგები გახდება სულის ის მდგომარეობა, რასაც შედეგად ნაღვლიანი სურათები მოჰყოლია. ნიკო ლორთქიფანიძე ცდილობს, რომ მკითხველი ნაწილობრივ მაინც მიიყვანოს ამ მდგომარეობამდე, რასაც იგი ეპიგრაფების მეშვეობით ახერხებს: "შესმის კილო სამგლოვიარო ზარისა და ვწერ" ("ცხოვრება სალომიკასი").

ამრიგად, მწერალი ხშირად სათაურისა და ეპიგრაფის საშუალებით აღწევს ნაწარმოების შესაგრძობად საჭირო განწყობილების შექმნას. თვით ნაწარმოებები ნ. ლორთქიფანიძისა, უმეტესწილად, გმირის ლირიკული აღსარებაა, თავისებური პოეტური ინტონაციით გადმოცემული.

ნ. ლორთქიფანიძისათვის მთავარი განწყობილებისა და სულის ტკივილების გადმოცემაა, რომელიც გაბმულ თბრობას მოითხოვს; "ჩვენ გვინდა არა მოგონილი ისტორია, არამედ გამოსახვა, არა გართობა, არამედ შთაბეჭდილება" – წერდა ჰ. ფონ შოფმანსტალი. განწყობილების გადმოცემა მწყობრ სიუჟეტს არ საჭიროებს.

ნ. ლორთქიფანიძის შემოქმედებაზე იმპრესიონიზმის გავლენა იმ სიუჟეტურ თავისებურებაში შეკვეთილია, რაც მისი ნაწარმოებისათვის არის ნიშნული. მოვლენები აქ ისეა გადმოცემული, რომ აღიბეჭდება მხოლოდ შეუკავშირებელი შთაბეჭდილებანი, რომლებიც არ ობიექტივირდება გაბმული თბრობის სახით. ეს არის ტიპური იმპრესიონისტული ფორმა, სადაც გამორიცხულია კვანძის შეკვრისა და გახსნის პრინციპი. თხზულების ცალკეული თავები დამოუკიდებელი ნაწილებია საკუთარი მოქმედებითა და განვითარებით, რომლებიც წარმოადგენენ ძირითად თემის ვარიაციებს.

"ვისაც გამოუვლია დიდი ავადმყოფობა, ახსოვს ბოდვა, ტკივილების დროს ჩანგი თუ არა, ზღაპარი მაინც მოუსმენია, იგი გაიგებს ჩემს სულისკვეთებას და სასიამოდ დარჩება არეული ისტორიის, დავიწყებული ზეპირგადმოცემის და დაღლილი ოცნების ხლართი, მწარე ღამეებში ნაღვლიანი ფიქრების გასაფანტავად შეკონილი".

ამით ნათელია მხატვრული მრწამსი ნ. ლორთქიფანიძისა, რაც უფრო აახლოებს მოდერნისტულ მწერლობასთან. როგორც ლიტერატურულ-ესთეტიკური შეხედულებანი, ისე მხატვრული პრაქტიკა ნ. ლორთქიფანიძისა, მხატვრული ხერხები და საშუალებანი, აღქმა, ესთეტიკური ფენომენი მოდერნისტულია.

ნ. ლორთქიფანიძის მთავარი მხატვრული მანერა პლასტიკური ხედვაა. თავის უამრავ შთაბეჭდილება იმ მისწერილ მხედველობის წყალობით იღებს, რომელსაც არ გამორჩება არაფერი მნიშვნელოვანი, არც არისტოკრატის სასახლეში და არც გლეხის ქობში, ამიტომ არის, რომ ხშირად მისი მინიატურები "დანგრეული ბუდეებიდან" და "ამერიდან" ფერწერული პეიზაჟების სინათლესა და სიზუსტეს ინარჩუნებენ. ესკიზები, ეტიუდები და პეიზაჟები მთლიანობაში რომ ავიღოთ, ერთ დიდ მხატვრულ ტილოს ჰგავს. ეს ნამდვილი ფერწერაა. ტყუილად კი არ აქვს მას ეპიგრაფად: "ზოგან ყვითელ, ზოგან წითელ, ზოგან აღისფერია" და შემთხვევითი არ არის, რომ ნ. ლორთქიფანიძის მინიატურებს ასეთი სახელები ჰქვია: "სურათი სოფლად", "სენტიმენტალური ნახატი", "ბიუსტი", "სევდიანი ნახატები"...

ნ. ლორთქიფანიძის სტილურ თავისებურებათა შორის განსაკუთრებით უნდა აღვნიშნოთ სიტყვის უკიდურესი მომჭირნეობა. მის ნიმუშად თუნდაც "ტრაგედია უგმიროდ" გამოდგება. აქ ცოტა სიტყვით ბევრის თქმის უნარი ზენიტშია აყვანილი. უნდა ითქვას, რომ მწერლის ეს თავისებურება არ მომდინარეობს მხოლოდ მის მიერ არჩეული მწირი ჟანრიდან, რაც თავისთავად საჭიროებს ლაკონურ თხრობას. ნიკო ლორთქიფანიძე მოზრდილ ნაწარმოებებშიც ერთგული რჩება ამ წესისა.

დამოწმებული ლიტერატურა

ე. აბრამიშვილი, 1972 - ე. აბრამიშვილი, ნიკო ლორთქიფანიძე - ნოველის ოსტატი: ჟურნ. "ცისკარი", 1972, №4.

თ. დოიაშვილი, 1981 - თ. დოიაშვილი, განწყობილებათა და შთაბეჭდილებათა მხატვარი: გაზ. "ლიტერატურული საქართველო", 1981, 16 ოქტომბერი.

გ. ნატროშვილი, 1982 - გ. ნატროშვილი, ნიკო ლორთქიფანიძის მხატვრული სამყარო: ჟურნ. "განთიადი", 1982, №6.

ბ. ჟღენტი, 1972 - ბ. ჟღენტი, მხატვრული სიტყვის ბრწყინვალე ოსტატი: ჟურნ. "მნათობი", 1972, №10.

ს. ჭილაია, 1982 - ს. ჭილაია, ქართული მოთხრობის ოსტატი: გაზ. "ლიტერატურული საქართველო", 1982, 30 აპრილი.

NATO SVIANADZE

NIKO LRTKIPANIDZE'S AESTHETIC CREED, ARTISTIC MANNER, LANGUAGE AND STYLE

Peculiar pattern of speech sound application in accordance with the paint application in art that possess congeniality of emotion caused by music sounds – is N.Lortkipanidze's aesthetic creed.

Almost each of his short stories has its own unique intonation. These intonations can be compared with dots of the Impressionist pictures. The author never provides them for the extended comments. His paragraphs are thin, easily manageable, as it usually consists of a single sentence. He makes frequent use of a sequence of three full stops, question marks, suggesting the impressionist manner of writing.

N.Lortkipanidze's style tends to be close to poetic verse experimenting variety of means to create mood, among them is the choice of story titles.

Most striking feature of N.Lortkipanidze's writing style is the extreme frugality of word-use. He remains loyal to the laconic expression in the bigger works than those of the short stories.